
**РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА**

УДК 621.311:339.137.2(477.63)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-6-23>**Варава Л.М.**доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту і адміністрування
Криворізького національного університету**Varava Larisa**

Kryvyi Rih National University

Савонік Н.Л.студентка
Криворізького національного університету**Savonik Natalia**

Kryvyi Rih National University

**ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ
НА ПРИКЛАДІ РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ****STATE CONTROL IN THE ECONOMIC COMPETITION
FOR THE EXAMPLE OF THE MARKET OF ELECTRIC ENERGY
OF THE DNIPROPETROVSK REGION**

У статті досліджено актуальні проблеми економічної конкуренції на ринку електроенергії Дніпропетровської області. Розглянуто вплив державного контролю у сфері захисту економічної конкуренції на регіональному ринку електроенергії, зокрема проведення перевірок антимонопольними органами щодо дотримання конкурентного законодавства. Проаналізовано статистику результатів діяльності та динаміку змін попиту на послуги з постачання електроенергії в Дніпропетровській області за період 2015–2017 рр. на прикладі двох конкуруючих компаній Дніпропетровської області. Використовуючи результати аналізу, запропоновано шляхи вирішення виявлених проблем. Установлено, що в сучасний період має змінитися модель функціонування ринку електроенергії, що призведе до вільного ринкового ціноутворення, конкуренції, зменшення впливу держави, а споживач безпосередньо зможе вибирати суб'єкта постачання електроенергії та укласти договір із постачальником.

Ключові слова: державний контроль, конкуренція, ринок електроенергії, Антимонопольний комітет України, постачальники електроенергії, споживачі, попит, пропозиція.

В статье исследованы актуальные проблемы экономической конкуренции на рынке электроэнергии Днепропетровской области. Рассмотрено влияние государственного контроля в сфере защиты экономической конкуренции на региональном рынке электроэнергии, включая проведение проверок антимонопольными органами по соблюдению конкурентного законодательства. Проанализированы статистика результатов деятельности и динамика изменений спроса на услуги по поставке электроэнергии в Днепропетровской области за период 2015–2017 гг. на примере двух конкурирующих компаний Днепропетровской области. Используя результаты анализа, предложены пути решения выявленных проблем. Установлено, что в современный период должна измениться модель функционирования рынка электроэнергии, что приведет к свободному рыночному ценообразованию, конкуренции, уменьшению влияния государства, а потребитель непосредственно сможет выбирать субъекта поставки электроэнергии и заключать договор с поставщиком.

Ключевые слова: государственный контроль, конкуренция, рынок электроэнергии, Антимонопольный комитет Украины, поставщики электроэнергии, потребители, спрос, предложение.

The article investigates the actual problems of economic competition in the electricity market of Dnipropetrovsk region. The influence of state control in the field of protection of economic competition on the regional electricity market is considered, in particular, audits by antimonopoly authorities regarding compliance with competition law. The statistics of performance and dynamics of demand changes for electricity supply services in Dnipropetrovsk region for the period of 2015-2017 are analyzed on the example of two competing companies of Dnipropetrovsk region: JSC "DTEK Dnipro Grids" and PJSC "PEEM" Central energy company". Thus, the fact that in 2017 the volume of electricity supply in the Dnipropetrovsk region PJSC "PEEM" Central energy company" increased by 20,51%, while JSC "DTEK Dnipro Grids" realized only 1,61% more than in 2016, confirms the growth of competition in the electricity market in the studied region. Using the results of the analysis, ways to solve the problems were suggested. It is established that in the modern period the model of functioning of the electricity market should change, which will lead to free market pricing, competition, reduction of the state influence, and the consumer will be able to directly choose the subject of electricity supply and enter into an agreement with the supplier. With regard to electricity prices, suppliers are already licensed today, and the price will be regulated in a competitive market, precisely because of the competition of these suppliers. Nowadays, the practice shows that the model of functioning of the electricity market implemented in Ukraine in general is positive and, ideally, can lead to lower tariffs and better service quality. The new model is aimed at healthy competition between suppliers and gaining wider opportunities in the electricity market, as well as providing more rights and benefits to consumers.

Keywords: state control, competition, electricity market, Antimonopoly committee of Ukraine, electricity suppliers, consumers, demand, supply.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економічних відносин усе більшої актуальності набувають питання державного контролю, захисту економічної конкуренції на ринку електроенергії, недопущення зловживання монополістичними та олігополістичними структурами ринковою владою. Створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, регулювання діяльності монополій притаманні ефективному розвитку економіки будь-якої країни й особливо актуальними є для сучасного етапу розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унікальність функції державного контролю зумовила підвищену увагу до цього явища з боку представників різних наукових напрямів, особливо таких учених – фахівців у галузі адміністрування, як Авер'янов [1], І. Дахно [3], В. Мамутов [4] та ін. Водночас питання контролю у сфері захисту економічної конкуренції досліджувалися низкою вчених, серед яких – С. Валітов [2], О. Костусев [5], З. Борисенко [6], Ю. Журик [7] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз державного контролю над конкуренцією на регіональному ринку електроенергії. Для досягнення поставленої мети: проаналізовано конкуренцію між основними суб'єктами господарювання на ринку електроенергії, виявлено наявні проблеми та визначено шляхи щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Істотною умовою формування й розвитку соціально зорієнтованої ринкової економіки в Україні є реалізація державою функції контролю над

дотриманням правил добросовісної конкуренції. Ця функція є одним із засобів забезпечення підтримки вільної конкуренції, поступального розвитку економіки.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель, є Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ) [8].

Однією з базових галузей національної економіки є електроенергетика, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації та структурних перетворень економіки, задоволення потреб населення. Ефективне функціонування ринку електричної енергії також є складником енергетичної безпеки держави. Таким чином, згідно із Законом України «Про ринок електричної енергії», ринок електричної енергії – це система відносин, що виникають між учасниками ринку під час здійснення купівлі-продажу електричної енергії та/або допоміжних послуг, передачі та розподілу, постачання електричної енергії споживачам [9].

До основних виробників електричної енергії в Україні належать ДП «НАЕК «Енергоатом», генеруючі компанії Групи ДТЕК, ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Центренерго» та ПАТ «Донбасенерго», які разом виробляють понад 90% електричної енергії від загальнодержавного обсягу виробництва.

Скориставшись даними звіту Антимонопольного комітету України [10], можна провести аналіз динаміки зміни часток основних суб'єктів господарювання на ринку електроенергії: ДП «НАЕК «Енергоатом», генеруючої компанії

Групи ДТЕК, ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Центренерго», «ПАТ Донбасенерго» та інші.

Проаналізувавши діяльність суб'єктів господарювання на ринку електроенергії, можна стверджувати, що впродовж 2013–2017 рр. зберігається стабільний рівень розподілення часток. Протягом 2013–2017 рр. частка Групи ДТЕК на ринку знизилася на 5%, ПАТ «Укргідроенерго» – на 1%, ПАТ «Центренерго» – на 3% та ПАТ «Донбасенерго» – на 4%. При цьому їх головним конкурентом на ринку електроенергії є ДП «НАЕК» «Енергоатом», частка якого зросла на 13% протягом періоду, який аналізується.

На ДП «НАЕК» «Енергоатом» припадає основна частка на ринку електроенергії: з 2013 по 2015 р. спостерігається її зростання з 44% до 56%. Протягом 2016 р. спостерігається незначне зниження показників на 4%, тоді як частка на ринку Групи ДТЕК та ПАТ «Укргідроенерго» зросла на 2% та 3% відповідно. Своєю чергою, вже в 2017 р. частка ДП «НАЕК» «Енергоатом» знову зросла до 57%. Таким чином, галузь

переважно задовольняє потреби України, її електроенергетичний потенціал є значним.

Згідно з Положенням про порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, контроль антимонопольних органів проводиться як перевірка, що й є однією з правових форм цього контролю [11]. Так, органами Антимонопольного комітету України у II кварталі 2017 р. були здійснені перевірки електропередавальних підприємств на предмет відповідності їхніх дій вимогам законодавства про захист економічної конкуренції. У результаті перевірки 25 електропередавальних підприємств було виявлено близько 80 ознак порушень.

Таким чином, найвагоміші порушення було виявлено у сфері приєднання, що становили 51%, та створення перешкод у доступі ПТН на ринок – 32%, що відображено на рис. 2.

Зобов'язавшись упровадити в Україні положення Третього енергетичного пакету, 13 квітня 2017 р. українською владою було прийнято Закон «Про ринок електричної енергії» (набув чинності 11 червня 2017 р.). Згідно із Законом, в Україні на 1 липня 2019 р. має змінитися модель функціонування ринку електроенергії. Це впровадження повинно привести до вільного ринкового ціноутворення, зменшення впливу держави, конкуренції і можливість продажу електроенергії за двосторонніми договорами [9].

1 вересня 2018 р. НКРЕКП запустила масштабну реформу на ринку електроенергії в країні. Завдяки цій реформі кожен споживач матиме можливість самостійно вибирати постачальника електроенергії.

Розглянемо та проаналізуємо конкуренцію на регіональному ринку електроенергії на прикладі двох конкуруючих компаній Дніпропетровської області: Акціонерного товариства «ДТЕК «Дніпровські електромережі» та Приватного акціонерного товариства «Підприємство з експлуатації електричних мереж «Центральна енергетична компанія» (далі – ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК»). Для визначення динаміки зміни попиту на послуги з постачання електроенергії в Дніпропетровській області проаналізуємо обсяги виробництва та постачання електроенергії цими компаніями за даними 2015–2017 рр. [12].

Проаналізувавши показники, бачимо, що обсяги виробництва та

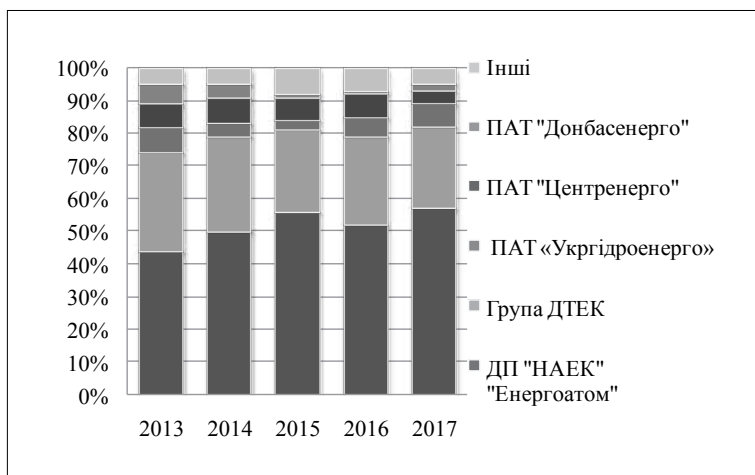

Рис. 1. Динаміка зміни часток суб'єктів господарювання на ринку електроенергії за 2013–2017 рр.

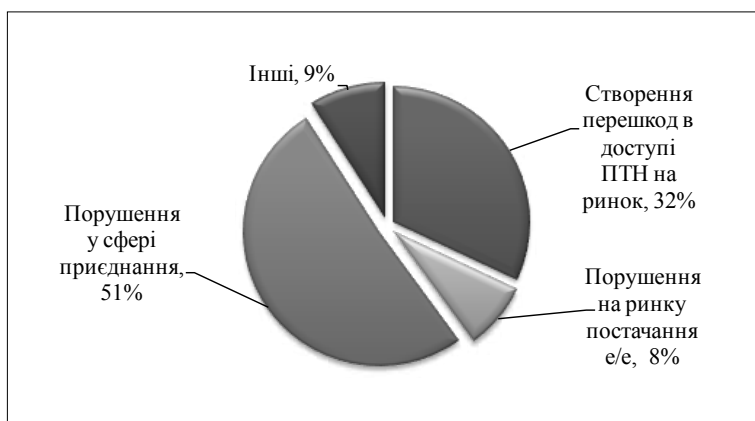

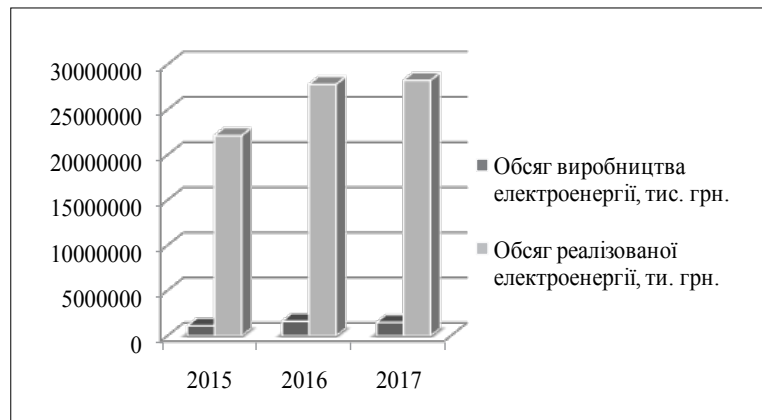
Рис. 2. Структура порушень електропередавальних підприємств у 2017 р.

реалізації електроенергії протягом 2015–2016 рр. зросли на 44,27% та 25,6% відповідно, а в 2017 р. обсяги виробництва знизилися на 7,18%, тоді як обсяги реалізації продукції зросли на 1,61%, тобто залишилися приблизно на рівні 2016 р., що у цілому свідчить про ефективну роботу підприємства та нарощування виробничих потужностей протягом досліджуваного періоду (табл. 1).

Для порівняння двох компаній із найбільшим попитом у Дніпропетровській області проведено аналіз обсягів діяльності ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК», наведений у табл. 2.

У 2016 р. обсяги виробництва залишаються на рівні 2015 р., а в 2017 р. спостерігається позитивна тенденція до зростання вдвічі – на 54,64%. Також у період 2016–2017 рр. продовжувався курс на підвищення обсягів реалізації електроенергії:

у 2016 р. – на 28,32%, а в 2017 р. порівняно з 2016 р. – на 20,51%. Це пояснюється збільшенням обсягів виробництва продукції за період 2015–2017 рр.

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва та реалізації електроенергії АТ «ДТЕК «Дніпровські електромережі» за період 2015–2017 рр.

Таблиця 1

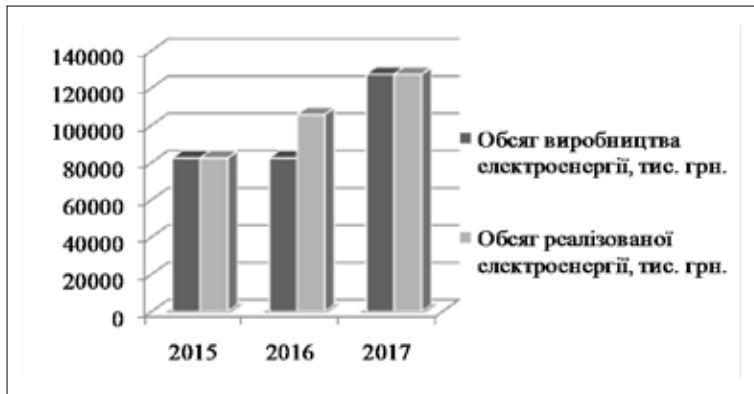
Динаміка обсягів виробництва та постачання електроенергії АТ «ДТЕК «Дніпропетровські електромережі» в Дніпропетровській області за період 2015–2017 рр.

№ з/п	Найменування показника	Роки			Абсолютне відхилення 2016 р. від 2015 р.	Абсолютне відхилення 2017 р. від 2016 р.	Відносне відхилення 2016 р. від 2015 р.	Відносне відхилення 2017 р. від 2016 р.
		2015	2016	2017				
1	Обсяг виробництва, тис. грн.	1103429,6	1591880,9	1477592,9	488451,30	-114288,00	144,27	92,82
2	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	22140924	27808793	28256176	5667869	447383	125,60	101,61

Таблиця 2

Динаміка обсягів виробництва та постачання електроенергії ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» у Дніпропетровській області за період 2015–2017 рр.

№ з/п	Найменування показника	Роки			Абсолютне відхилення 2016 р. від 2015 р.	Абсолютне відхилення 2017 р. від 2016 р.	Відносне відхилення 2016 р. від 2015 р.	Відносне відхилення 2017 р. від 2016 р.
		2015	2016	2017				
1	Обсяг виробництва, тис. грн.	82409	82409	127434	0	45025,00	100	154,64
2	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	82409	105744	127434	23335	21690	128,32	120,51

Рис. 4. Динаміка обсягів виробництва та реалізації електроенергії ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» за період 2015–2017 рр.

Таким чином, той факт, що в 2017 р. обсяги постачання електроенергії у Дніпропетровській області ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» зросли на 20,51%, а при цьому АТ «ДТЕК «Дніпровські електромережі» реалізувало тільки на 1,61% більше, ніж у 2016 р., підтверджує зростання конкуренції на ринку електроенергії у досліджуваному регіоні.

Отже, що стосується цін на послуги з електроенергії, то споживачу надається право вибрати постачальників, які вже сьогодні отримують ліцензії, і вартість буде регулюватися на конкурентному ринку саме завдяки конкуренції цих постачальників. Тобто хто запропонує більш низьку ціну, до того й піде споживач.

Наявність конкуренції призведе до того, що виробники змагатимуться не тільки за ціну електроенергії, а й за її обсяг, адже система купуватиме найдорожчу електроенергію в останню чергу, що створює ризик для виробника дорогої генерації зупинити виробництво електроенергії взагалі на певні проміжки часу. А державне втручання лише посилить рівень конкуренції на ринку та допоможе уникнути значних коливань цін на електроенергію.

Модель, яка буде діяти, розширить конкурентне середовище і включатиме в себе всіх учасників ринку. На практиці це має формувати ринкові механізми і цінові індикатори для учасників ринку з боку виробників і споживачів. Упровадження конкурентного ринку електроенергії може поліпшити механізм руху коштів від споживача до виробника. Відповідно, виробник зможе краще планувати свої подальші грошові потоки на підставі прямих довготермінових контрактів, що дасть змогу збільшити інвестиції в оновлення обладнання.

Новий ринок електричної енергії полягає у тому, що ціна буде регулюватися попитом і пропозицією на відміну від того, що зараз ціни фактично на 90% установлює НКРЕКП адміністративним шляхом. Отже, споживач безпосередньо зможе укласти договір із постачальником електроенергії, а постачальник – конкурувати за покупця.

Висновки з даного дослідження.

Отже, впроваджувана в Україні модель функціонування ринку електроенергії у цілому позитивна і в ідеалі може призвести до зниження тарифів і поліпшення якості

послуг. Проаналізувавши структуру ринку електроенергії на даний момент, можна стверджувати, що на ринку є безсумнівний лідер – ДП «НАЕК» «Енергоатом», який займає 57%, а що стосується Дніпропетровської області – АТ «ДТЕК «Дніпровські електромережі». Нова модель спрямована на здорову конкуренцію між постачальниками та отримання ними ширших можливостей на ринку електроенергії, а також надання більше прав та переваг споживачам. Таким чином, прийняття Закону є необхідною передумовою структурних змін в електроенергетиці України, підґрунтям для модернізації галузі та інтеграції ринку електричної енергії України до регіональних енергетичних ринків із подальшим входженням до загальноєвропейського енергетичного ринку. У галузі багато об'єктивних проблем, однак побудувати конкурентний ринок можливо лише за умови реалізації повного комплексу необхідних кроків. Зокрема, напрацювання якісної підзаконної бази для ринку електроенергії, оздоровлення енергетичного регулятора та АМКУ з метою орієнтації на потреби споживачів, а також створення умов для експортно-імпортного обміну. Належним чином імplementований закон дійсно відкриє споживачам можливість вибирати, у кого та коли купувати електроенергію, та орієнтуватися, зрештою, на найбільш вигідні пропозиції на ринку. Нова модель ринку запроваджує розподіл виробництва і транспортування електроенергії та створює конкуренцію між гравцями ринку, а також мотивує гравців на обох сегментах пропонувати кращу якість за кращу ціну.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. К.: Факт, 2003. 384 с.
2. Дахно І.І. Антимонопольне право. К.: Четверта хвиля, 1998. 352 с.
3. Мамутов В.К. Роль антимонопольно-конкурентного законодавства. Государство и право. 1996. № 8. С. 49–51.

4. Валітов С.С. Конкурентне право України: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2006. 432 с.
5. Костусев А. Захист економічної конкуренції в Україні: стан і проблеми. № У9(4Укр)0-4. С. 13–19.
6. Борисенко З.М. Захист конкуренції в бізнесі як складова економічної безпеки. Ефективна економіка. 2013. № 9.
7. Журик Ю. Право про захист економічної конкуренції як комплексна підгалузь права в національній системі права України. Юридична Україна. 2011. № 8. С. 102–105.
8. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659 –XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
9. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 27–28. Ст. 312.
10. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України № 175-р від 28 лютого 2018 р. URL: <http://www.amc.gov.ua>.
11. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
12. SMIDA. URL: <https://smida.gov.ua/>.